

Dufenyuk O. M. Strategy of translation of polish legal text on the example of the terminology of the criminal process

In the article the problems that can arise in connection with translation of legal concepts and terms used in the Polish criminal procedural law into Ukrainian language have been outlined, the most appropriate strategy for this translation to ensure maximum efficiency in subsequent comparative researches has been determined. The translation of legal standards is the basis to study foreign legislation, because it allows being familiar with the interpretation of legal concepts, rules and institutions, their structure, mechanism, forms, guarantees, typology; learning the fundamentals of functioning legal concepts, standards and institutions; carrying out the analysis of certain legal concepts, standards and institutions; revealing positive experience of legal regulation of legal relations, formulating conclusions on the conformity of legal regulation to European standards. The rule of law requires a considerable concentration of efforts and linguistic resources to accurately convey the content in a native context and in order that the addressee (the researcher-translator) interpret it according to the intention of the addresser (the standard creator). Not a formal aspect of literal translation should dominate, but understanding of the nature of the concept, functioning of the legal institution (the informative aspect). It is important to consider the contextual factor as a prerequisite to achieve the effect of legal translation. The author has carried out the typology of the terms and concepts of criminal procedural code of the Republic of Poland, which are subject to legal interpretation. If a foreign legal text is needed to be translated, the most effective translation strategy is that which is based on searching the equivalents in the native legal system.

Key words: criminal procedure, legal terminology, legal concept, translation strategy, communicative deviation, legislation of the Republic of Poland.

Стаття надійшла 17 січня 2017 р.

УДК 811.161.2,27,373.7:159.922.4

**І. Ю. Сковронська,
Б. М. Юськів**

**ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ЗЛОЧИН»
У МОВНІЙ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ**

Досліджено проблему мовної юридичної картини світу як психолінгвістичну концептуальну складову. Виокремлено усталені смисли, що їх містить концепт «злочин», в основі якого є об'єктивні критерії оцінювання аморальних, неетичних учинків людини. З'ясовано, що, ґрунтуючись на ролі концепту у розкритті життєвих позицій, системи поглядів, світосприйняття та ментальності певного народу, концептосфера права містить, відповідно, концепти зі сфери правознавства, до яких передусім відносимо концепт «злочин». Сукупність оцінних ознак у лексичних значеннях слів формує деонтичний кодекс мови, який реалізує моральні пріоритети установки суспільства.

Ключові слова: концептосфера, концепт, злочин, категорія оцінки, вчинок, мовна свідомість.

Постановка проблеми. Мовна картина світу, опис її окремих частин концентрують значний обсяг культурологічної інформації філософського, міфологічного, релігійного, фольклорного характеру і виражають світоглядні концепти. В. Івашенко вважає, що «концепт – це зосередження, «згусток» найрізноманітніших смислів, які об'єктивуються в системі значень окремо взятої мови і виникають у процесі пізнавальної (відображальної) діяльності людини» [1, с. 205].

У разі цього виділяють концепти – автохтони, історично сформовані в межах певного дискурсу. Ці концепти відображають специфічні соціальні явища, що виникають у процесі інтеракцій, характерних для певного виду дискурсу. Для юридичного дискурсу такими концептами є «закон», «держава», «законність», «правові стосунки». Ці концепти поділяються на ключові і утворені від них концептуальні формування, що у смисловому розумінні можуть збігатися з термінологічними одиницями, що належать лише цьому дискурсу: «злочинець», «прокурор», «адвокат», «слідчий», «суддя». У сукупності зазначені концепти є унікальними і утворюють інваріантне ядро концептуальної картини світу.

Наукова розвідка виконується у напрямі антрополінгвістики, що скерована на дослідження мовної і концептуальної картин світу кожного окремого народу, культури чи субкультури. Мовна репрезентація поняттєвого апарату когнітивної лінгвістики передусім пов'язана з уявленнями про основні смисли (модуси) людського буття, їх аксіологією, морально-етичною оцінкою.

Однією з актуальних проблем сучасної лінгвістики є вивчення концептуальної картини світу, яка відображає соціокультурну реальність, наповнену культурними концептами як категоріями лінгвокультурології. Термін «концепт», будучи ключовим поняттям когнітології, розглядається як основний інструмент категоризації дійсності, переосмисленням усіх знань про досліджуваний об'єкт або явище оточуючого світу. Концепт – це одиниці людського знання/свідомості, що віддзеркалюють світ національного світосприйняття предметів і понять засобами певної мови.

Ця стаття написана в напрямі лінгвокультурологічних досліджень. Об'єктом досліджень є концептосфера права, що охоплює різноманітні правові концепти, такі як «право», «закон», «злочин», «судочинство», «суддя», «адвокат», «кара», тощо.

Стан дослідження. Нові напрями досліджень (зокрема лінгвофілософія, психолінгвістика, лінгвокультурологія, етнолінгвістика) ґрунтуються на лінгвістичних дослідженнях попередників (В. Гумбольдта, У. Сепіра, О. Потебні) і багатьох сучасних мовознавців (Ю. Ап-

ресяна, Н. Арутюнової, О. Ахманової, Р. Будагова, А. Вежбицької, В. Гака, С. Жаботинської, В. Жайворонка, В. Звегінцева, М. Кочергана, Л. Лисиченко, О. Селіванової, Ж. Соколовської, Ю. Степанова, Д. Шмельова та ін.). Праці вчених присвячені аналізу питань семісеалогії як розділу мовознавства, системи організації мовної картини світу, її структури, характеристики рівнів, зокрема індивідуальної картини світу в зіставленні з загальномовною. У розвідках зазначених мовознавців закладено підґрунтя для подальших досліджень проблеми мовної картини світу, зокрема, поглибленого аналізу окремих її фрагментів з урахуванням когнітивного підходу (Р. Джекендорф, М. Джонсон, С. Жаботинська, О. Кубрякова, В. Маслова, О. Селіванова). Специфіка напряму виявляється насамперед у його термінологічному апараті, оскільки лінгвокультурологія оперує немовними елементами, а одиницями специфічної природи, що виступають носіями найрізноманітнішої інформації і повністю або частково експлікуються засобами мови – концептами. Сукупність концептів становить концептуальну картину світу, що концентрує знання, досвід результатів людської діяльності і процесів пізнання світу. Отже, концепти як одиниці людського знання/свідомості відзеркалюють світ національного світосприймання предметів і понять засобами мови.

Мовна репрезентація поняттєвого апарату когнітивної лінгвістики передусім пов'язана з уявленнями про основні смисли (модуси) людського буття, їх аксіологією, морально-етичною оцінкою. Мовну картину світу українців сьогодні описують такі вчені, як: В. Івашенко, О. Левченко, Л. Лисиченко, Т. Космеда, Т. Радзівська, О. Селіванова й ін.

Мета статті – з'ясувати, як лексеми, що відображають фрагменти мовної картини світу, концентрують у собі смисли, що стосуються образу-концепту «злочин» як репрезентанта концептосфери права, що є складовою концептуальної і мовної картини світу. Матеріалом дослідження є юридичні тексти, фразеологізми, термінологічні словники, що містять дані лексеми. Важливо також показати, що лінгвокультурологія є однією з галузей лінгвістики, яка дуже активно розвивається і багато понять цієї галузі ще недостатньо висвітлені в науковій літературі та викликають полеміку в дослідженнях лінгвістів. До таких спірних питань відноситься і проблема культурних концептів.

Виклад основних положень. Концептосфера права відіграє винятково важливу роль у сучасному суспільстві і тому виявляються в мовній семантиці і комунікативній діяльності, виокремлюється, зокрема підмова юриспруденції і юридичний дискурс, однак, специфіка наявності концептосфери права в наївно-мовній і правовій свідомості

ще недостатньо вивчена. Як зазначає Ю. Прадід, на межі юриспруденції і лінгвістики виокремлено два напрями: з одного боку, юрислінгвістика, предметом якої є юридичне функціонування мови, її юридизація, а з іншого – лінгвористика, метою якої є вивчення мовних аспектів [2]. Концептосфера права розглядається мовознавцями як складне ментальне утворення, в якому можуть бути виділені певні ознаки, що частково збігаються в наївно-мовній і правовій свідомості.

Концепт – це концентрат знань людини, її уявлення, що відображені і в мовній формі; це той фокус, що розкриває життєві позиції, системи поглядів, світосприйняття, ментальність відповідного народу. Причому виділяють концепти-автохтони, історично сформовані в межах певного дискурсу [3, с. 56]. Ці концепти відображають специфічні соціальні явища, які виникають у системі інтеракцій, характерних для певного виду дискурсу. Для юридичного дискурсу такими концептами є «закон», «держава», «правничі стосунки» тощо. В сукупності ці концепти є унікальними і утворюють інваріантне ядро концептуальної картини світу. Концептосфера права містить, відповідно, концепти зі сфери правознавства, до яких передусім відносимо концепт «злочин». Наголосимо, що предметом цього аналізу є не об'єкти наук, зокрема теорії права, окремих галузей права, а концепти як цінності відповідних галузей культури, хоча енциклопедичні знання з філософії права, постулати звичаєвого права, яке відображено і в законодавчих текстах, частково можуть використовуватися. Як зазначає Ю. Ф. Прадід, не виникає анінайменшого сумніву в тому, що синтез лінгвістики та юриспруденції в юридичній лінгвістиці сприяє взаємному збагаченню двох наук, розв'язанню однієї з найактуальніших проблем сьогодення – підвищенню ефективності правоохоронної та судової діяльностей [4, с. 137].

З огляду на роль концепту в розкритті життєвих позицій, системи поглядів, світосприйняття та ментальності певного народу, концептосфера права містить відповідно концепти зі сфери правознавства, до яких передусім відносимо концепт «злочин».

Оскільки метою цього дослідження є інтерпретація специфіки вербалізації лексеми злочин, що відображена в мовній свідомості українців, то спочатку розглянемо її тлумачення у відповідних словниках української мови. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови В. Т. Бусела злочин – це суспільно небезпечна дія (чи бездіяльність), що чинить, зоподіює зло людям. Неприпустимий, ганебний вчинок. Неправильна, шкідлива поведінка. Міжнародні злочини. Посадовий злочин – злочинні дії, що здійснюються посадовими особами з використанням свого службового становища і завдають суттєвої

шкоди державі або суспільним інтересам, правам та інтересам громадян. Зазначене визначення дає змогу виокремити усталені смисли, що їх містить концепт «злочин», основою якого є об'єктивні критерії оцінювання аморальних, неетичних учинків: «*суспільно небезпечна дія*», «*бездіяльність*», «*неприпустимий вчинок*», «*ганебний вчинок*», «*неетичний вчинок*», «*неправильна, шкідлива поведінка*», «*злочинна дія*», «*суттєва шкода*», «*злочинне посягання*». Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. подає цей термін як *злодѣаніє с.* (исл. *Зьлодѣяніє*) *злодіяння, злочин: если ты мѡихъ словѣсъ оустыдае-шся котѡрѡи ѡбличають безакѡніє и злѡдѣаніє твоє, а для чѡгоже(с) ся не в'стыдалъ грѣхи... творити* (Почаїв, 1618 *Зерц.* 73 зв.) [5, с. 7–8]. Лексико-семантичний словник Грінченка ототожнює термін «злочин» із словом *злочинство* і пояснює його як *злодѣяніє, злѡдѣйство, пресупленіє* [6, с. 161].

Самого терміна «злочин» не було у первісному суспільстві, замість нього існували такі поняття, як «*образа*» (*обида, кривда*). Цікаво, що в поняття образи вкладали не тільки приниження честі та гідності, а будь-яке правопорушення, починаючи від убивства, і закінчуючи несплатою боргу. Суб'єктивний бік злочину частково визначений: *відомий замах і закінчене злочинне діяння, злочин «з умислом» чи з необережності, у стані афекту*. Указані поняття містять смисловий елемент «*шкоди*», нанесена приватній особі або групі осіб. З огляду на те, що злочинна дія розглядалася як нанесення шкоди приватним особам, їх життю, здоров'ю, фізичній недоторканості і майновим правом, первісне право не знало злочинів проти суспільства та держави, а переслідування вважалося не державною справою, а справою самих потерпілих. Досліджуючи систему покарання, М. Косвен звернув увагу на риси релігійно-метафізичного спокутування провини, своєрідну відплату спочатку потерпілому, а потім і чинній державній владі, що заступилася за нього, діючи від свого імені [7, с. 6]. Злочин у первісному суспільстві, як уважав учений, становив саме *образу*, нанесену певній групі людей. Сильний мав рацію, тобто він міг реалізувати свій правовий статус у стосунках з іншими. У його тілі містилася енергія пориву, яка спонукала їх до вразливого сприйняття дійсності. Свобода також була ще не усвідомлена, окремий індивід піддавався поривам, причини своїх учинків убачав у призначеній зовні, а тому керованій кимось долі [8, с. 565]. Це неусвідомлення свободи стосувалося також і людини, яку можна вважати першим «злочинцем» у сенсі порушника. Заходи покарання спричиняли страх, огиду, гнів, ненависть до цієї не-людини, вияви насильства, яке ми сьогодні можемо уявити лише як «суд Лінча» [8, с. 566]. Таким «судом Лінча» було, звичайно ж,

і вбивство спійманого на «гарячому» порушника. Відтак учинок убивав людину, бо на якусь індивідуальну провину, у цій системі несвободи, не зважали. Згодом правителі усе більше усвідомлювали, що життєва сила чи інстинктивні пориви, як і окремих індивід реалізовував у своїх учинках, мав бути «приглушеним» і «цивілізованим». Християнізація тривалий час нічого не змінювала у цьому сприйнятті тілесності та вчинків.

Переслідування злочинів, які залежали раніше від ініціативи приватних осіб, тепер стає обов'язком державних органів. Спочатку держава переслідує певні злочинні діяння, які називалися особливо тяжкими, наприклад душегубство, розбій, крадіжка. Ці злочини позначаються терміном «лихі діла». У східнослов'янській міфології лихо персоніфікувалося зі злого долею, горем, а люди, які вчиняли такі злочини, відповідно, називалися лихими. Однак відношення до них є амбівалентне: з однієї сторони лихий означає злий, зловбий, мстивий, лукавий, а з іншої – жвавий, проворний, молодецький, сміливий, рішучий [9]. У законодавчих пам'ятках, наприклад «Руській правді» простежуємо, що діяння, вчинені «несвідомим дитям» передбачають наявність злої волі, усвідомлене бажання вчинити зло. Отже, до попереднього переліку смислів, що містить концепт «злочин», додаємо наступні: «лихі діла», «зло», «зла воля», «усвідомлене бажання вчинити зло», «приниження честі та гідності», «образу гідності», «замах», «закінчене злочинне діяння», «злодіяння», «злочинство».

Зазначимо, що згідно з давньоруським правом, яке закріплене в «Руській правді», була кримінальна відповідальність за посягання на право власності і не було спеціального терміну на позначення *крадіжки*. Зміст цього злочину розкривався за допомогою таких слів, як «*украдуть*», «*крадуть*». Крадіжка і злочинець, що її здійснив, номіновані як «*татьба*», «*тать*». Слова «*татьба*», «*тать*» старослов'янського походження, вони однокореневі зі словами «*тасмний*», «*таю*», «*тайтися*», що вказують на прихований від будь-кого спосіб дій. У статтях «Руської правди» цьому терміну надано ширшого значення, ним позначали не лише крадіжки, а й інші злочини (зокрема до *татьби* відносилось придбання вкраденого майна). Недаремно у приповідці «*Майстер до чужих тайстер*» – йдеться образно про злудія, що витягує речі з чужих кишень або торбин [10, т. 3, с. 622]. Наголосимо, що дії, позначені цією групою правопорушників, оцінюються з позиції права як диспозиційні відмінності між типами злочинів, наприклад: «*крадіжка*», «*грабіж*», «*розбій*», «*здирство*» тощо.

Згідно зі звичаєвими нормами, виписаними у стародавніх статутах, злочини проти особистих і майнових прав передбачають пока-

рання за завдання потерпілому фізичної, моральної або матеріальної шкоди. Типи покарань, що існували в той чи інший періоди відповідної культури, відображають погляди суспільства на покарання як на межу між дозволеним і забороненим під час соціального регулювання, а також ураховують цілу систему цінностей, на основі якої формується це регулювання. Однак сама ідея покарання не зникає, її первісні форми трансформувалися в інші, зберігаючи певні понятійні аспекти. У процесі таких трансформацій змінюється система цінностей і, відповідно, оцінні знаки тих чи інших учинків, наприклад, первинною формою покарання була помста, яку здійснювали потерпілі, і визначалася вона ступенем вияву відповідного почуття, однак, будучи під контролем держави, вона отримує публічний характер і певні обмеження, що приводить до обмеження кількості злочинів, за які можна мати помсту [9, с. 93]. Так, наприклад, у «Руській правді» описано помсту за вбивство, каліцтва, криваві рани, за простий удар рукою яким-небудь предметом, крадіжку. За каліцтва мстять діти, за рани і побої може мстити сам потерпілий, причому зразу після нанесення удару: *«після бійки руками не махають»*.

Формальний погляд на злочин завжди формувався під впливом Церкви. У скоєнні злочину Церква бачила насамперед гріх, порушення Божих Заповідей, тому правопорушники відчували свою подвійну провину – перед Богом і перед державою. Християнський Бог ставав Богом права, а відтак й істини, яку треба було виявити. Вірити в Бога означало слідувати у пошуках добра, вчитися та діяти, розвінчувати та знищувати зло в апокаліпсичній боротьбі між добром (Богом) та злом (дияволом). Оцінка виражена в деонтичній мові, не передбачає чіткої міри покарання за той чи інший учинок. Саме покарання мало визначати злочин. Злу волю до злочину ніколи не можна продемонструвати чи унаочнити. Згодом гріх як міра покарання за порушення моральних законів (законів Бога) виступає у протиставленні до правопорушень юридичних норм. *«Сьоме не кради, а шість можеши»* – так злодії тлумачать Сьому Заповідь Богу [10, т. 2, с. 410]; *«Злодій, що йде красти до господаря, молиться: «Не дай Господи, щоби ворог не прийшов!»* – свідчать про той факт, що і злий чоловік перед здійсненням злочину молиться до Бога [10, т. 2, с. 259]. Втілювалося найсуттєвіше зі злочину те, що мало бути знищене, власне, несправедливість, вчинена злочинцем [8, с. 592]. В історії зафіксовано чимало випадків, коли норми етикету набували правового характеру, і навпаки, заповіді Христа визнаються обов'язковими для всіх християн і підлягають виконанню незалежно від законодавчого закріплення. Так, Заповідь *«Не убий!»* відтворено у законодавствах практично всіх держав і надано їй

значення юридичного закону. Гріх в українській побутовій свідомості є уособленням нечистоти, зла і неправди, а також потворності. Він є поняттям багатовекторним. З одного боку гріх – це дія, яка неминуче веде за собою покарання, другого – це стан, у якому людина перебуває під час цієї дії і після неї. Народне розуміння гріха значно ширше, ніж його релігійна інтерпретація. Гріх і з погляду християнського віровчення, і в народних уявленнях – бруд, який може і повинен бути «змитий». Місце локалізації гріха в людині – її совість, душа і серце, а гріховність асоціюється з чорним кольором – універсальною ознакою нечистоти (чорт у народних уявленнях завжди чорний, адже цей колір практично в усіх етнокультурах є символом темряви, зла, смерті) [11, с. 68–69].

Мовна свідомість українців фіксує цілу низку оцінних характеристик, а саме концептів-означень злочину: «небезпечний», «аморальний», «*протиправний*», «злочинний» «злий», «несправедливий», «чорний», «кривавий», «агресивний», «несправедливий», «негідний», «нехристиянський», «гріховний» тощо. Як бачимо, репрезентація ціннісних характеристик протиправних діянь є виключно негативною, що підтверджується висловлюваннями відомих дослідників у галузі аксіології відносно вербалізації категорії оцінки. Як зауважує Т. Космеда, «мова є асиметричною щодо категорій оцінки: мовних засобів для вираження негативної оцінки набагато більше, ніж для вираження оцінки позитивної, вони різноманітніші і багатші» [12, с. 122–124].

Н. Арутюнова вказує на той факт, що все, що відбувається в будь-якій сфері людської діяльності, «гуманізується», отримуючи аксіологічний знак. Дослідниця зауважує, що оцінка пов'язана з прескриптивною функцією мовлення, що реалізується в певних типах мовленнєвих актів, серед яких такі, як «осуд», «схвалення», «заохочення», «обвинувачення» та ін. [13].

Про важливість оцінного компоненту в житті людини пише М. Дмитровська. Як і Н. Арутюнова, М. Дмитровська вбачає в оцінці, яку виражає відповідний мовець, відображення особистості цього мовця: «У процесі прийняття рішення людина аналізує ситуацію, виходячи з тих установок, які складають ядро його особистості, тому логічно, що у різних обставинах люди поведуть себе по-різному» [14, с. 8]. Т. Дубровська відносить «осуд» до мовленнєвого жанру, завдяки якому суб'єкт дає негативну оцінку кому-небудь чи чому-небудь, ґрунтуючись на власному досвіді, уявленнях про «добро» і «зло», морально-етичних установках загалом. Щодо «обвинувачення», то цей мовленнєвий жанр приписує об'єкту обвинувачення такі дії, що, безумовно, засуджуються суспільством, спричинюють осуд [4, с. 68]. Деякі вчені

відносять осуд до морально-етичної сфери, а обвинувачення до соціально-правової сфери оцінки поведінки. Обвинувачення виражені стилістично нейтральними або стилістично зниженими мовними засобами (пейоративами), що, власне, і свідчить про їх негативну оцінку. В. Карасик виділяє загальні і спеціальні пейоративи. Загальні пейоративи мають загальне інвективне значення. За словами вченого, «їх семантика є темною, ми не знаємо, що саме зробив негідник і гадина, але знаємо, що його дії нижчі за всякі норми» [15, с. 242].

Під час оцінювання правової поведінки правопорушника юристи користуються критеріями *серйозності/несерйозності* того чи іншого злочину, однак «оцінна шкала в юридичному праві на відміну від морального права, небезконечна, вона дискретна і представляє чіткі показники» [9, с. 107]. Отже, класифікація людських недоліків, відображених названою мовною групою, можна репрезентувати у вигляді семантичних бінарних опозицій: *протиправний/караний, небезпечний/мени небезпечний, важкий/легкий, прямий/непрямий, активний/пасивний, добрий/злий небезпечний/мени небезпечний, умисний/незумисний, свідомий/несвідомий, середньої тяжкості/невеликої тяжкості*, однак чіткої межі через багатозначність пейоративних одиниць, провести не можна.

Як зауважує І. Палашевська, поведінку з огляду на етичні і утилітарні норми, розглядають як *прийнятну чи неприйнятну, гарну чи погану*, відповідно санкції ґрунтуються на бінарній опозиції «*добро – зло*», виражаючи негативний чи позитивний наслідок. Під час реалізації цієї концептуальної схеми норм у текстах закону, прикметах, повідомках названі елементи не завжди виражені імпліцитно. У разі порушення диспозиції правової або моральної норми вступає в дію передбачена певною нормою санкція, яка становить частину юридичної норми, що вказує на несприятливі наслідки в результаті порушення диспозиції правової норми. Однак з погляду філософії, соціології, культурології та інших наук під санкцією розуміють не тільки негативні (осуд, покарання), а і позитивні (схвалення, заохочення) наслідки за соціально важливу поведінку людини [16, с. 101–108].

Н. Грозян, вивчаючи ідеографічний і аксіологічний аспект фразеологічної мікросистеми «Поведінка людини» наголошує, що фізична агресивна поведінка людини може варіювати від демонстрації неприязні, недобррозичливості до застосування грубої сили [17, с. 8–9].

Автор переконує, що поведінка людини – це окрема категорія, яка пов'язана з психічними процесами, станами та властивостями людини. Незалежно від вибору термінів, психологи визнають існування різних типів агресії, бо вияви агресії – різноманітні і нескінчені.

Агресивну поведінку пропонують розглядати за трьома шкалами: фізична–вербальна, активна–пасивна, пряма–непряма. Виділяють семантичні поля фразеологічних засобів, які характеризують пряму активну фізичну агресивну поведінку зі значеннями *бити кого-небудь, відшмагати, висікти різками, дуже сильно побити, убити, ударити, мучити (завдавати фізичних страждань, знищити когось)*.

У цієї групи виявилось найбільше синонімічних рядів. Сюди можна віднести і семантичну групу злочинної (девіантної) поведінки зі значеннями *позбавити кого-небудь життя, вбити, вчинити замах на чиєсь життя, бути викритим на місці злочину (крадіжки, спекуляції), силоміць позбавити незайманості, знищити вогнем*.

Найчисельнішою вважають семантичну групу мовних засобів прямої активної вербальної агресивної поведінки людини із значеннями *ганьбити кого-небудь, лаяти когось, насміхатися, змучити (завдавати моральних страждань)*. Тематичну групу мовних засобів, «кримінально не карана» (*непротиправна*) *аморальна поведінка*, утворюють семантичні поля, що характеризують систематичне п'янство людини, корисливість, сексуальну розбещеність. Отже, в основі позитивного чи негативного оцінного значення знаходяться конкретні концепти дійсності.

Відтак сукупність оцінних ознак у лексичних значеннях слів формує деонтичний кодекс мови, який реалізує моральні переваги і установки суспільства. Юридичні терміни, що відносяться до видів злочинів є певними «застиглими» формулами ціннісно-важливої інформації та рухомими смисловими утвореннями; залежно від контексту вони створюють новий образ, причому логічне значення цього образу невизначене.

Однак у межах однієї культури знак оцінки того чи іншого явища, вчинку, якості в правовому і деонтичному кодексах збігаються внаслідок накопиченого досвіду. Право ґрунтується на ціннісній картині світу, характерній певній культурі, відображаючи конкретний, умовний смисл того чи іншого явища, яке полягає у певних формулюваннях, які стають знаками, що дають змогу нам послуговуватися накопичувальним досвідом [2].

Ще давній міфологічний свідомості українців властиві передусім такі оцінні опозиції, як «світ порядку» – «світ безпорядку», протилежності «добро – зло», «порядок – хаос». Давньогрецькі філософи окреслили «шкалу оцінки», де виокремили позитивне і негативне як таке, що послідовно виявляється у світі. Людина може оцінювати довкілля на основі врахування об'єктивних і суб'єктивних чинників [12, с. 17–40].

Висновки. Зазначені приклади дають підстави стверджувати, що образ-концепт «злочин» характеризується виключно негативно. Класифікація людських недоліків, відображених у досліджуваній мовній групі, може бути побудована переважно на опозиціях: *позитивний/негативний, соціально небезпечний/мени небезпечний, караний/безкарний*, а негативні почуття, що викликає об'єкт оцінки чи його вчинки, є підставою для вираження осуду чи обвинувачення. Маємо справу з відповідним мовним знанням, що виокремлюється поряд зі знанням інтуїтивним, безпосереднім і знанням науковим. Оскільки концептосфера права у межах мовної картини світу ще не досліджена, то це дослідження має відповідну перспективу.

1. Іващенко В. Л. Організація ментальності концепту / В. Л. Іващенко // Семантика мови і тексту: зб. ст. III Міжнародної конф. – Івано-Франківськ: Плай, 2003. – С. 202–208.

2. Прадід Ю. Юридична лінгвістика як окрема галузь знань / Ю. Прадід // У царині лінгвістики і права. – Сімферополь: Еліньо, 2006. – С. 132–139.

3. Слышкин Г. Г. От текста к символу: Лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе / Г. Г. Слышкин. – М.: Academia 2000. – 128 с.

4. Дубровская Т. В. Речевые жанры «осуждение» и «обвинение» в русском и английском речевом общении: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филолог. наук / Т. В. Дубровская. – Саратов, 2003. – 24 с.

5. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; гол. ред. І. К. Білодід. – К., 1972. – Т. 3. – С. 599–600.

6. Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. // НАН України. Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича; редкол. В. Гринчишин (відпов. ред. ін.). – Львів, 2005. – Вип. 12. – С. 7–8.

7. Косвен М. Преступление и наказание в догосударственном обществе / М. Косвен. – К. – С. 19.

8. Історія європейської ментальності / за ред. П. Дінцельбахера; переклав з нім. В. Кам'янець. – Львів: Літопис, 2004. – 720 с.

9. Палашевская И. В. Концепт «закон» в английской и русской лингвокультурах: автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. филолог. наук / И. В. Палашевская. – Волгоград, 2007. – 22 с.

10. Галицько-руські приповідки: у 3-х т. / упор. Іван Франко. – 2-ге вид. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – Т. 1. – 832 с.; Т. 2. – 818 с.; Т. 3. – 699 с.

11. Коцюба З. Г. *Совість, Правда і Гріх* у лінгвоконцептуальному аспекті (на матеріалі українських і англійських паремій) / З. Г. Коцюба // Вісник Київського національного лінгвістичного ун-ту. – Серія: Філологія. – Т. 10. – № 1. – С. 67–73.

12. Космеда Т. Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки / Т. Космеда. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – 350 с.

13. Арутюнова Н. Д. Аксиология в механизмах жизни и языка / Н. Д. Арутюнова // Проблемы структурной лингвистики. – 1982. – М.: Наука, 1984. – С. 5–29.

14. Дмитриевская М. А. Знание и мнение: образ мира, образ человека / М. А. Дмитриевская // Логический анализ языка. Знание и мнение. – М.: Наука, 1988. – С. 6–18.

15. Карасик В. И. Язык социального статуса / В. И. Карасик. – М.: Ин-т языковедения РАН; Волгогр. гос. пед. ин-т, 1992. – 330 с.

16. Щепанский Я. Элементарные понятия социологии / пер. с польск. М. М. Гуренко; под общ. ред. и послеслов. А. М. Румянцева. – М.: Прогресс, 1969. – 240 с.

17. Грозан Н. Ф. Фразеологічна мікросистема «Поведінка людини» в українській мові (ідеологічний і аксіологічний аспекти): автореф. дис. канд. філолог. наук / Н. Ф. Грозан. – Дніпропетровськ, 2003. – С. 1–18.

18. Брилева И. С. Представление о грехе в народной традиции / И. С. Брилева // Язык, сознание, коммуникация: сб. статей; отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изов. – Вып. 19. – М.: МАКС Пресс. – С. 123–129.

19. Величко А. М. Нравственные и национальные основы права / А. М. Величко // Сборник статей по философии и истории права. – СПб.: Изд-во юрид. ин-та, 2002. – С. 128–134.

20. Воркачев С. Г. Лингвокультурология коммуникации / С. Г. Воркачев // Язык. Культура. Коммуникация: мат-лы междунар. научн. конф.: в 3-х ч. – Ч. 1. – Волгоград: Волгоградское научн. изд-во, 2006. – С. 18–23.

21. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу: монографія / О. І. Голубовська; 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Логос, 2004. – 284 с.

22. Пилипчук С. Українські правничі прислів'я в візії В. Охримовича / С. Пилипчук // Фольклористичні зошити. – Луцьк, 2002. – Вип. 5. – С. 83–90.

23. Словарь української мови / зібрала редакція журналу «Кієвская старина»; упор. Борис Грінченко. – К., 1907. – Т. 1: А-Ж. – С. 161.

24. Словник синонімів української мови: у 2-х т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, Головащук та ін.; НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т української мови. – К., 2000. – Т. 2: О-Я. – С. 381.

Сковронская И. Ю., Юськив Б. Н. Вербализация концепта «преступление» в языковом сознании украинцев

Исследуется проблема языковой юридической картины мира как психолингвистическая концептуальная составляющая. Выделены устойчивые смыслы, содержащиеся в концепте «преступление», основанном на объективных критериях оценки аморальных, неэтичных поступков человека.

Установлено, что, опираясь на роль концепта в раскрытии жизненных позиций, системы взглядов, мировосприятия и ментальности определен-

ного народа, концептосфера права содержит, соответственно, концепты от сферы правоведения, к которым прежде всего относим концепт «преступление». Совокупность оценочных признаков в лексических значениях слов формирует деонтический кодекс языка, который реализует нравственные преимущества и установки общества.

Ключевые слова: концептосфера, концепт, преступление, категория оценки, поступок, языковое сознание.

Skovronska I. Yu., Yuskiv B. M. Verbalization of the concept of «crime» in language consciousness of Ukrainians

The article deals with the problem of legal language picture of the world as a part of language conceptual picture of the world. In particular, it distinguishes the established meanings forming the concept of crime, which is based on the objective evaluation criteria of immoral, unethical human behavior.

Language picture of the world, the description of its individual parts concentrate a significant amount of cultural information of a philosophical, mythological, religious and a folk nature and express philosophical concepts. According to some researchers a «concept is a focus, a «clot» of a variety of meanings that are objectified in the system of values of a single language and arise in the cognitive (reflective) activity of a man»(V. Ivaschenko. S. 205).

We have to do with the concepts, historically formed within this discourse. These concepts reflect specific social phenomena arising during interactions characteristic of such type of discourse. For legal discourse such are the concepts of «law», «state», «legality», «legal relationship».

The concepts may be divided into key ones and formed from them the conceptual formations that semantically can coincide with the terminology units that belong only to this discourse: «criminal», «prosecutor», «lawyer», «investigator», «judge», etc. Together these concepts are unique and form invariant core of the conceptual picture of the world.

Law conceptoshere plays an exceptional role in modern society and, therefore, is embodied in the language semantics and communicative activities, and here we may single out a sublanguage of jurisprudence and a legal discourse. However, the specifics of the law conceptosphere in naive linguistic and legal consciousness is still not studied.

As Pradid Yu. states, on the verge of jurisprudence and linguistics there appeared two trends: on the one hand, forensic linguistics, which is the subject of legal language functioning and its juridization, and , on the other – linguistic jurisprudence which aims to study linguistic aspects.

Law conceptoshere is considered as a complex mental formation, where we can observe some features that overlap in naive linguistic and legal consciousness.

Key words: conceptual, concept, crime, category of assessment, immoral action, language consciousness.

Стаття надійшла 10 лютого 2017 р.